

ШВАБИЦА

Кад сам се полани вратио из Италије, дошао ми је до руку овај рукопис. Читао сам га под утисцима које су на ме оставили Помпеји. Кад сам излазио из Помпеја, певао сам песму „сва сујета чловјеческаја, јелика не пребивајут по смрти“¹. Чудновато је да ми се та песма врзла по памети и после овог рукописа. Још је чудније што мој сапутник у Италији, мој пријатељ и редактор, кад сам му прочитао овај крњав рукопис, понуди ми у откуп албум Помпеја. Ја сам пристао на трампу, смејући се рђавој досетци о мољцима и лави.

I ПИСМО

.....
..... женско друштво пријатно

Њена мајка, брат јој поручник манов, Попеску, калкулатор у Министарству грађевина, један немачки студент, Макс по имену... Али ти већ познајеш главне особе овога пансионата, а нарочито њу. Прекодан смо сваки на свом послу. На доручак, ручак и на вечеру скупљамо се у трпезарији, где је клавир и једно десетак новина и журнала. Трпезарија је та управо наше интернационално земљиште. Ту смо сви као у својој соби. Ко нема никака посла, седи ту, чита новине, удара у клавир, забавља се с Аном, добује прстима у прозор или се прислони уз пећ. А Ана је, наравно, увек ту с радом или са забавом. Туманов с његовим дубоким басом и још дубљим брковима...

...Поносита као... Д мол... маже колена петролеумом, и кадгод, сирота, јутром дође с трга, хуче и при том нама, својим питомцима, демонстрира садржину котарице као вуга, а они то зову haut gout²...

¹ „Сва таштина људска која не остаје после смрти.“

² Утанчани укус.

II ПИСМО

Мислиш, ваљда, ко шта ради – ја се само њоме заносим? Не, брате, још у мени ђипа поштено срце, та ваљда пред тобом смем то тврдити! Шта имам ја с њоме? Ја баш и да сам уверен да ме она, чисто ме срамота да кажем, да ме она воли, тим бих се пре повукао с поља љубави. Зар да се играм „девојачким срцем“?

Ако ћу истину рећи, на сваки начин пријатно ми је бити с њоме, а, као бајаги, што и да ми не буде? Али, наравно, то је све далеко од ма каквог осећања које би било ма и налик на љубав. Погледам је покатакд са стране и испод ока, па се мислим: „Дијете, дијете!“ Али даље, наравно, ништа. Та ја, и кад не бих био равнодушан према њој (као што је она према мени – а то јесте, тако ми бога), ипак бих се добро чувао сваког корака који би ме водио до ма каквих изјава и споразумевања. Ти знаш да она није у оним годинама у којима се „проводи љубав“, стоји целу ноћ пред авлијским вратима и чека се „љубазник“, па се после цмака док не удари крв на нос, а не дајући себи никаква рачуна под богом. Хоћу да кажем: није у годинама у којима се игра љубавних сцена и само јој значајно стегнути руку значи: „пођи за мене“. Нема ту, дакле, шале. Ја још који месец па остављам скамију и ступам на своје ноге, и сваки, ма и неозбиљан корак у љубав, био би корак у женидбу, а ти врло добро знаш да се ја њом оженити не могу. Боже мој! Шта би рекли моји, шта пријатељи, шта напослетку и поглавито ти сам? Прво, није ни Српкиња, можда ни лепа, а сирота. Па њена родбина – хајде мајка и боже помози, али лајтнант! А ти знаш да сам престарео за ексцесе. Некада сам мислио да бих био у стању оженити се куварицом, живети с њоме о кори сува хлеба и бити најсрећнији смртни. То су, ваљда, године што чине човека паметнијим. Ја бих плунуо на њих, па ипак не могу да будем луд. Прошло је све. Срамота би ме било од берберина који ме сапуни трипут недељно.

Аман, побратиме! Ја нехотично начиних некакав увод. Томе је свему крив Јоца који нас је, кад нам је био у гостима, узео на око, па после и теби којешта надружио, из чега си ти начинио читаву оптужбу, од које се ја само браним. Приповетка је свршена. Веруј! Ја сам према њој само галантан господин: пратим је на клавиру кад пева; додајем јој игле кад испадну; огрћем јој кабаницу кад пође у шетњу, итд. Међутим, мирно и спокојно гледам своја посла, и за два-три месеца уздам се да ћу постати доктор. – Ко ће са мном!

Помисли шта је урадио луди Никола – обријао бркове и уписао се у буршеве! Ја, као најстарији лекар, усудио сам се дати му једну лекцију, после које ми је он претио да ће ме звати на дуел, на што му је Видак дуванџија ударио шамар!

Неко закуца на моја врата.

Ана ме зове на вечеру.

Твој побратим.

III ПИСМО

Од неко доба наша се преписка врзе само око Ане. Ја то чиним, ваљда, стога, да ти не би помислио: „А, сад се ућутао, сад ништа о њој не пише, знам ја шта ће то рећи”, јер таквог скептика као што си ти мало је. Сада ћеш ми бар веровати да нема ништа, јер је још пре пет дана отишла својој сестри у Готу. Остали смо сами, немој да ми се смејеш кад ти кажем да нам је некако свима тужно. Она је држала свезу између нас, јер овако седнемо сви за сто, ћутимо, да се чује како мува вечера. Макс прави рђаве досетке на које се ми само званично смејемо. С Тумановом се наразговарам кад смо у својој соби, јер како он тешко говори немачки, то га мрзи да што почиње кад смо сви заједно, а да, опет, окрене руски у друштву где нико ван нас два не разуме – знаш да је врло „genant”³.

Наш „Дон Карлос” је непрестано она ужасна противречност имену које смо му дали. Онако исто гледа испод очију, чешља косу из потиљка на чело, носи кратке панталоне и огромне ципеле и црвене велике мараме у које се усекњује и које му из џепа вире. Има бритву од које је једна страна само за жуљеве. Ту сам опазио неки дан кад је Спалдинг узео од њега бритву да зареже плајваз. По цео дан чита новине којих су му пуни шпагови. Затури се у канабе и вади једне по једне. Покаткад, пошто је наишао на нешто важно, одмакне их држећи их у левој руци и гледа их из даљине, онда удари десном руком по њима, погледа онога који најближе седи до њега, климне важно главом и промумла: *Natürlich!*⁴ или *Na-nu!*⁵ или *Donnerwetter noch einmal!*⁶, онда стане ревносно све подвлачити црвеним плајвазом и, пошто одува бурмут, што му је из носа пао на новине, завали се опет у канабе и чита даље.

Тим исподвлаченим новинама обично повезује баба сутрадан ћупове с компотом.

³ Незгодно.

⁴ Наравно.

⁵ Е-е!

⁶ Гром и пакао.

Он још непрестано говори страсно о њиховом рату с Французима, о будућем свету који ће се састојати само из Немаца о „силном немачком царству“, итд., итд. Нос му је већ поцрвенео, и како уђе на врата, чујеш како му се мућка пиво у трбуху. – Туманов обично прошапће: „Kraftige deutsche Natur!“⁷

Спалдинг онакав као и пре. Пред свима говори како мрзи Немце. Бије келнере кад хоће да га преваре за десет пара, па им после даје динар бакшиша. Вуче још непрестано немачко-енглески речник куд год иде и доручкује татарски бифтек. Ја гледам, те од њега учим што могу више енглески, па после казујем њој.

Њен брат лајтнант је онако исто отужан. Он је пресрећан кад може да нас уверава како једва чека да се опет дигне крајина на Французе: „die Hunde haben noch immer die Jacke nicht voll.“⁸

Кад је што говор о Србији, онда ми он непрестано доказује како ми треба да почнемо с Турцима, побићемо их ваљда.

– Ех, кад бисте ви имали нешто само један овакав кор као ми, ласно бисте ви свршили с Турском!

Мени би и сувише:

– Кад бисте ви знали српску војску и њена дела, ви бисте се стидели тако што рећи.

Онда Туманов стане, натуцајући немачки, да прича. Ти знаш да он добро зна наше ствари. Сад је узео мемоаре Проте Ненадовића да преводи на руски.

Ти не знаш још два Румуна који с нама седе: једар гимназист овде, а други математичар. Веома добар и озбиљан човек.

IV ПИСМО

Чудиш се, мора бити, што сам се ућутао: болестан сам, или, боље да кажем, био сам болестан. Нисам ти хтео писати, да се не бринеш: сад је све добро.

Па и после толиког ћутања ипак немам ништа о чему бих ти могао писати. Последњим твојим писмом увераваш ме да из мојих приповедака с Аном нећеш изводити никаквих закључака и тражиш само да ти све натанко пишем што буде између нас двога и подвлачиш два пута речи натанко.

⁷ Снажна немачка природа.

⁸ (Тим) псима још једнако није довољно батина.

Добро, побратиме. Ти не знаш да ме ти сам увлачиш у некакав роман. Сад сам и ја почео да мотрим на сваки њен поступак према мени. Ти си, управо, крив што сам почео да се интересујем њоме, право да ти кажем, више но што бих хтео. Све се мислим: па шта сад да му пишем?

Ево шта сам још напабирчио за мршаво писмо, као што су обично сва моја писма.

Кад је дошла из Готе, ја сам се био толико придигао, да сам тај дан ручао с њима заједно: дотле сам јео у својој соби, јер ме мрзело облачити се.

Она је дошла увече. Чуо сам како јој Попеску и Туманов, весели, отворише врата и како се цела кућа напуни весеља. Туманов дотрча мени у собу (не знам шта је и њему наспело) и с некаком поузданошћу да ће ме обрадовати вели:

– Хајдете, дошла Ана!

Онда сам се и сам обукао и отишао у собу где једемо.

Кад сам ушао, она је вадила некаке поклоне од сестре за матер.

– А – рече она гласом који ме, бадава је, дирну – а Ви сте слаби?

– Не, био сам, госпођице. А откуд Ви знате?

Она се мало збуни.

– Г. Туманов ми је казао.

– Да – рече Туманов пристојно како га је бог створио – госпођица је питала, како је врата отворила, шта Ви радите.

Ја је погледах испод ока. Она се чинила да ништа даље не слуша и вадила је даље дарове за матер.

Ја сам сео у угао до пећи и гледао је. Може бити што сам је се зажелео, може бити и што је била запурена од пута, тек мени се учини необично лепа.

Нисам ништа даље говорио. Кад баба изиђе да гледа вечеру, а Попеску да купи дувана, остасмо само ја и она. Туманов чита новине и сваки час пита: „Как это по русски?“, она дошла и села до мене код пећи.

– Ал’ Ви сте сад сасвим здрави? – запита ме некако плашљиво.

– На путу да будем сасвим здрав.

– Ал’ сте тако бледи!

– Нисам јео ништа већ осам дана.

– Богу хвала, само кад је све прошло. Ви се не чувате, ја сам то знала. И Ви сте ми леп доктор! – и поче весело да се смеје. – Ја не смем ништа учинити

против Ваших наредаба, а Ви не дате себи ништа приметити. Нећу Вас ни ја, богами, одсад слушати.

– Ви? Не, Ви сте увек били добро дете. Нећете, ваљда, сад да проиграте Ваш глас, нарочито у мојим очима, молим Вас?

И ја почех да се смејем, хтевши показати да ја и не мислим присвајати себи толико интереса за ме с њене стране.

Није ми ништа одговорила. Погледао сам је испод ока, није ме гледала. Мени се учини као да сам јој ставио некакво питање на које није одговорила, и као да ми је врло стало до њеног одговора. Овакви случајеви мене само драже. Све ме копка неки ђаво да видим да л’ она у ствари мари за ме, ко што ме ви сви уверавате.

Тог вечера, после вечере, играли смо даме. Она је играла врло добро. Доби прву партију и погледа ме оштро, ја сам разумео да то значи: „Зашто Ви не играте озбиљно?”

Другу партију ја сам се усиљавао да добијем, па ваљда стога и превидим њен колут који сам морао појести. Кад сам већ сам мицао, угледам да она има даму, турим је на крајно поље и покријем је још једним каменом, као што се то чини с дамом.

– Ви опет имате даму – рекох јој.

Она промеша срдито руком колутове, отури даску од себе, подбочи се на руку и гледаше на клавиру за којим Попеску свираше влашке потпури.

– А што мешате фигуре кад партија још није свршена?

– Ви хоћете да се спрдате мноме?

– Бог с Вама!

– А зашто не играте, него ме пуштате да ја добијам?

– Зар Ви мислите да ја на тај начин хоћу да Вам учиним некакву љубав? Будите уверени да се варате; ја сам играо како сам најбоље знао.

Она се опет одобровољи, али није хтела више играти даме. Ја окренем даску и одбројим себи и њој по девет зрна. Она пристаде да игра мица.

Опет ме је тукла, али сам на њену лицу видео да је она уверена да ја играм како најбоље знам и да је не пуштам хотимично да добија.

После три партије опет помеша зрна и отури табу, али не срдито. Смејала се.

– Не, Ви не знате да играте. Морате код мене учити.

– Свака лекција од Вас биће ми драга – ја ударам гласом на „Вас”.

– Добро. Онда је прво: немојте да ласкате.

– Хоћете, то јест, да кажете: немојте ни одсад да ласкате као што ни досад нисте ласкали?

Она лако поцрвене.

Баба међутим донесе меда и ораха, па опет изиђе. Попеску беше угасио свеће на клавиру и свираше напамет, мени се учини лепше него икад, увертиру Телову. Она је, међутим, узела некакав ручни рад. Ја лупах орахе и давах јој, она им замакаше у мед. Попеску не хте јести. Он поче опет Weber–ово Aufforderung zum Tanze⁹.

Ја устах и донех чашу воде. Попијем пола чаше.

– Ах, опростите, ја нисам и за Вас донео. Она ухвати моју до половине пуну чашу.

– Одатле сам ја пио; чекајте, ја ћу је изапрати, па ћу Вам онда насути – и ухватих за чашу.

Она истрже руку и нагло искапи чашу.

– Али, госпођице!

Она ми изгледаше увређена. Не хте ништа више говорити. Ћутали смо обоје. Попеску доврши свирање, заклопи клавир и диже се.

– Лаку ноћ!

– Лаку ноћ – рекосмо ми.

Кад остасмо сами, ја се подбочим на руку и гледах јој у очи које су биле управљене на рад у рукама јој. Опазила је да је гледам, није ни за један тренут дизала очију с рада.

– Госпођице, овај је прст мој болесник (њег је била опарила кључалом водом. Ја сам јој, пошто је прснуо мехур, мазао раствором сребрног нитрата), ја имам право да га у свако доба прихватим и да видим како му је. Молим, овамо руку!

Ухватих је за руку и почех завиривати прст који је био залечен још давно пре њеног поласка у Готу.

Она не отимаше руку, али изгледаше озбиљнија него што бих ја хтео.

Ово је zgodна прилика да огледам њено „срце“, помислим се.

– Госпођице, поклоните ми овај прст.

⁹ Позив на игру.

Она је непрестано у њега гледала. На моје питање врћаше главом у знак да ми га не поклања.

– Зар ни цигло један прст нећете да ми поклоните? Нисам се надао. – Ћа-во га знао, то сам казао с доста осећања и, у ствари, као да осетих да ме боли њена хладноћа.

– А шта ћете с њиме?

– Ви мени њега поклоните, а шта ћу ја с њим, то ја знам. Она се усиљено насмеши.

– Ако ћете да га одсечете, ево Вам га.

– Засад ништа. Само да ја знам да је он мој, а?

Она климну одобравајући главом.

Ја узех њен прстић и почех га миловати. Држао сам га за који минут у својој руци, она га онда, веома опрезно и као не знајући шта ради, извуче и настави плетење.

После пет минута ја извадих сахат.

– Већ 11. Ви знате – рекох ја као у шали – да сам ја болестан, па ипак ме не терате да идем да легнем. А ја сам, опет, смешан што и сам не идем, него Вас само зановетам којекаким беспослицама. Ја знам да Вам је дуго време кад сте са мном.

– А Ви идите кад знате.

Учини ми се да ће то рећи: „Немојте да ме терате да Вам кажем да Вас волим.“ Па ипак устах и пођох.

– Лаку ноћ! Дајте ми бар руку.

Не гледајући, одговори „лаку ноћ“, али ми не даде руке.

– Госпођице, то нисам заслужио. Е, па лаку ноћ!

Дођох у своју собу. Не знам откуд, па ипак осећах се увређен.

Ах, нема смисла заносити се, помислим. Треба оставити ствар. Нема ту онога што сам ја мислио, а напослетку и не треба. А шта сам ја и могао мислити? Да ме...

Будалаштине... Цело вече сам провео с њоме, а посла пуне шаке. Боље би било да сам што паметно радио, него што сам пиљио њојзи у очи. Шта сам хтео тиме?

После сам скувао чаја и радио до три сахата по поноћи да бих накнадио оно што сам изгубио.

Кад сам легао у кревет, изиђе ми она у памети.

Даље од мене! Имам ја својих послова. Ја сам Србин, ја имам стару матер, ја имам свој задатак – зар којеко да ме смета!

Побратиме, приповетка је свршена. Ти ниси ништа више ни очекивао. Ти знаш мене. Твој верни

Побратим

V ПИСМО

Н...

Не знам којим си путем начинио онакав закључак у твоје последњем писму: „Ви се обадвоје узајамно волите. Док се пољубите, видећете да се ја не варам.“ Ти знаш да ме на тај начин доводиш на чудновате мисли. Он је утолико истинит што ја и после мојега последњег писма нисам престао „заносити се с њоме“, као што сам ти био писао и као што сам мислио да ћу учинити.

Имам и опет чиме да ти се извиним: био сам се „завадио“ с њом. Ја сам ти причао како сам отишао из собе, а она ми није ни руке дала.

Сутрадан ја сасвим озбиљно уђем у собу (обично, пак ти већ знаш, све се то збива у шали и смеху) и доручкујем. Није било никога, но ми ипак нисмо говорили једно с другим. Чим сам попио кафу, одмах изиђем.

– Збогом!

– Збогом!

Није ме питала ни куда ћу тако рано, као иначе.

Дошао сам у два на ручак.

Она се била откравила. Изгледала ми је необично слатка.

За ручком нехотично је гурнем лактом.

– Mille pardons!¹⁰ – ритерски се клањајући.

Она врћаше главом: нема пардон.

За казну ја је још једаред такнем лактом.

Она начини некако детињски важно лице и погледа ме, протестујући: шта се дирате?

Други су сви били занети у некакав разговор. Ја куцнем својом чашом у њену и шапнем јој:

– Буд’те здрави!

¹⁰ Хиљаду пута молим опроштај.

Она климну главом.

Дакле помирили смо се. Ама да л' се ја варам ил' се она збиља радује?

После ручка она села код прозора и преврће *L'histoire d'un paysan* – *Erckmann–Chatrian*¹¹. Ја стао више ње.

– Лепо време – рекох ја, уздржавајући смех. Она напући уста, сушто дете.

– Ах, Ви сте нека прзница!

– Нема више да се говори о томе. Дајте руку. Сад смо се помирили.

Она пружи руку, обрнувши главу к прозору. Ја је стискох за њу.

Дон Карлос, коме у тај пар донесе девојка флашу с пивом, наकाшља се некако исувише гласно. Ја се бејаш нагнуо над књигу и гледах илустрације.

– Међед – прошапута она као одговор на Карлосово кашљање.

Би ми необично пријатно. Досад никад није у мом присуству говорила ма шта против ма кога члана наше куће.

– Чујете, госпођице, хајд' да закључимо уговор да се ниједно од нас не сме ни за што љутити.

– Ви се љутите, ја се никад и не љутим.

– Ко зна? Него пристајете ли Ви на мој предлог? Она измахну руком да удари по мојој руци, па је полако спусти на мој длан и још озго притиште мало.

– Пристајем!

Ја не знам зашто сам се томе толико радовао. Чинило ми се да сам с њом подвезао некакав контракт пријатељства.

Онда привучем своју столицу до ње и почнем даље превртати *Erckmann–Chatrian*-а.

Наиђем на двоје загрљених.

– Допада ли Вам се ово?

Она напући уста.

Опет наиђемо на слику истога смисла.

– А ово?

Она ме тако оштро, озбиљно погледа, да ме прође сва воља за даљу шалу и да ми се учинише моја питања и одвише бљутава. Као бајаги настављајући даље, нађем *Marseillaise*-у.

– А допада ли Вам се ово?

¹¹ „Историју једног сељака“ (приповетку) Еркман-Шатријана.